Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures ISSN: 2001-7359
No. 60, 2019, pp. 72–75

Bokanmeldelse

Ingunn Lunde
Institutt for fremmedspråk, Universitetet i Bergen

ingunn.lunde@uib.no

Hans Andersson: *Något betydelsesfullt: Leonid Dobyčins möten bortom orden i den sovjetiska samtiden* (Stockholm Slavic Papers 27), Stockholms Universitet 2019. ISBN 978-91-7797-773-5/978-91-7797-774-2; 332 ss.

Hans Anderssons doktoravhandling, *Något betydelsesfullt: Leonid Dobyčins möten bortom orden i den sovjetiska samtiden*, er en original lesning av Leonid Dobyčins (1894–1936) fortellinger, som Andersson mener er forsøk på å gestalte betydningsfulle møter bortenfor det verbalt uttrykte («bortom orden»), og særlig bortenfor den ideologiserte (og ordrike) sovjetiske samtiden som Dobyčin skriver i.

Kun to novellesamlinger og en roman ble utgitt i Dobyčins levetid og det er novellesamlingen *Portrettet* (1931), inklusive to upubliserte fortellinger, altså 18 fortellinger i alt, som utgjør materialet for Hans Anderssons avhandling. Personene i disse fortellingene er ingen helter. Det er vanlige mennesker med sine svakheter og lengsler, banale ideer, provinsielle, ofte stivnede, sjablongaktige tanke- og handlingsmønster. Novellene er skrevet mellom 1923 og 1930, i en tid da det politiske og kulturelle klimaet hardnet, men fortsatt var uavklart og åpent sammenlignet med 30-årene. Allerede på 1920-tallet fornemmer vi likevel tydelig konflikten mellom ideologisk lojalitet og kunstnerisk kvalitet, en konflikt som speiles med all tydelighet i Dobyčins diktning. Dobyčin skriver i novellene om sin samtid og uttrykker i dem, ifølge Andersson, en lengsel etter noe annet enn samtidens dominerende ideologiske diskurser. Denne lengselen kommer til uttrykk i det Andersson kaller «møter bortenfor ordene», realiserte eller urealiserte møter, som kan ta form av intensiverte opplevelser i hverdagen.

Forut for sine lesninger utvikler Andersson sin egen metodologi, som han kaller *mötande läsning*. Den er formulert i opposisjon til de dominerende trendene i tidligere forskning på Dobyčin, som kjennetegnes av formalistiske og strukturalistiske analyser.

Anderssons alternativ vil se forbi formelle, språklige og stilistiske særtrekk og gi seg hen til, eller åpne seg opp for, en intens nærlesning i et forsøk på å forstå alle detaljer og hva de tilsammen fremstiller og forsøker å uttrykke. Metoden har to hovedinspirasjonskilder, den ene er Boris Gasparovs bok om Pasternak fra 2013: *Po tu storonu poëtiki*, der Gasparov nærmer seg Pasternaks tekster i en lesning som forsøker å *kjenne igjen* livets hverdagslige, forkategorielle, tilstander og situasjoner – i all sin fragmentariskhet og flyktighet. Den andre er Henri Meschonnics store arbeid om rytmen, *Critique du rythme: Anthropologie historique du langage* fra 1982, der Meschonnic behandler rytmen som en integrert del av teksten og leserens leseropplevelse. Begge disse innfallsvinklene er i seg selv formulert som en kritikk av, og alternativ til, eksisterende forskning, og slik fremstår også Hans Anderssons metodeutvikling: han ønsker å frigjøre Dobyčin fra lesninger som mer eller mindre katalogiserende fokuserer på formelle, språklige og stilistiske særtrekk.

Gjennom nitidige analyser og lesninger viser Andersson i de påfølgende kapitlene mange eksempler på «møter bortenfor ordene» i novellene. Han viser hvordan disse møtene bygges opp gjennom detaljer i hele fortellingen for så ofte å kulminere mot slutten. Møtene kan være av ulik karakter: møter mellom konkrete mennesker, møter mellom en hovedperson og hennes eller hans idealforestilling, ofte en kombinasjon – der lengselen retter seg mot et slags abstrakt, romantisert ideal, mens det reelle, hverdagslige møtet finner sted i den konkrete virkeligheten. Denne lesningen og fortolkingen krever ifølge Andersson at man leser novellene som helhetlige kunstverk – og på et annet nivå også hele samlingen som et kunstnerisk hele med en utvikling, som til sammen kan fortolkes som et forsvar av det menneskelige i den sovjetiske samtiden.

Det er vesentlig at dette forsvaret av det menneskelige forblir på antydningens nivå: implisitt, indirekte. *Nedogovorënnost´ – uutsagtheten* – en karakteristikk som har hengt ved Dobyčin både i negativ og positiv forstand fra den aller første anmeldelsen av novellesamlingen *Møtene med Liz* i 1927 – er sentral. Det krever en lyttende, møtende leser som, i Anderssons ord, *gir seg hen* til lesningen, *gjenkjenner* livet, og blir *medskaper* av meningen, av betydningen, av det betydningsfulle.

I konklusjonen karakteriserer Hans Andersson Dobyčins verk som en kunst som ikke så mye skaper sin verden med virkeligheten som råmateriale, men søker sitt språk og sin form nettopp i denne tilværelsens levende, førkategorielle umiddelbarhet (304).

Konklusjonen kan virke paradoksal når innledningen understreker at en møtende lesning er uforenlig med et fokus på språket, det formelle, stilen og poetikken:

> För att de mänskliga mötena bortom orden ska uppstå, liksom genom dem en naturlig förståelse för den formella komplexitet som skapandet av detta innebär, behövs en läsning som söker betydelse i den vardagliga värld som gestaltas. En sådan läsning uppnår vi först när vi ser bortom de formella särdragen i språket och utformningen, när vi lämnar det strukturella avkodandet av en poetik eller estetik därhän, när vi slutar att leta efter nycklar. (24)

Poetiske drag blir altså først «naturlige» og «naturlig forståelige» når vi ser bort fra dem, for å fokusere på den hverdagslige verdens alle detaljer. Anderssons poetikk-kritikk kan fremstå som litt opphengt i en smal og lite fleksibel forståelse av poetikk. For kan ikke innhold, leseropplevelse og mening også uttrykkes og bevirkes gjennom poetikken? Ser vi på Anderssons analytiske redskapskasse, finner man også mange eksempler på vokabular som peker mot en poetikk: det tales om syntaktisk symmetri, tegnsetting med parodisk funksjon, navnesymbolikk, fargesymbolikk, narrativt perspektiv, rytmen, fonetiske mønstre og grammatiske kategorier. Andersson berører også flere ganger en metapoetikk i boken – hvordan Dobyčin gestalter ikke bare menneskenes vilkår i samtiden, men også indirekte litteraturens og forfatternes.

Anderssons lesemåte søker å finne «noe betydelsesfullt» i detaljene, og det klarer han overbevisende i mange fascinerende eksempler. Men detaljer består også i gjentakelser, språklig intensivering, høystemthet, bruk av bestemte ordklasser, grammatisk struktur, organisering av direkte og indirekte tale, deiksis, osv. – mange elementer som inngår i en poetikk. Forsøker man konsekvent å se bort fra dem, mister man kanskje også noe av meningsfylden i teksten?

Et eksempel er innledningene til direkte tale. De ekstremt detaljrike, og svært ofte karakteriseres talen med verb – ofte flere om gangen – som ikke er ytringsverb. Selv om russisk i utgangspunktet åpner for en fleksibel bruk av verb for å gjengi ytringer, fremstår Dobyčins direkte tale-innledninger likevel som påfallende, som vi kan se av følgende eksempler (min uthevning):

В комнатке было тепло. Мать дышала за ширмой.
– Разбудить? – *заглянув туда, вышла на цыпочках телеграфистка*.
– Нет, – *помахал он галантно руками*. – До поезда долго, пусть спит.

Det var varmt i rummet. Modern andades bakom en skärm.
– Ska jag väcka henne? *kom telegrafisten ut på tå och frågade efter att ha kikat in dit*.
– Nej, *sade han och viftade galant med armarna*, – det är långt kvar till tåget, låt henne sova. (HA)

Det var varmt i rummet. Modern andades bakom en skärm.
– Ska jag väcka henne? kom telegrafisten ut på tå efter att ha kikat in dit.
– Nej, viftade han galant med armarna, – det är långt kvar till tåget, låt henne sova. (IL) (209)

– Эх, – *сияя, передергивал плечами Вдовкин*.

– Oj, *sade Vdovkin strålande och ryckte med axlarna upp och ner*. (HA)

– Oj, *ryckte Vdovkin med axlarna upp och ner, strålande*. (IL) (191)

Andersson kommenterer ikke innledningene, men hans oversettelse normaliserer ytringsgjengivelsens stil og struktur ved å føye til «sade han och …», «och frågade», og stundom også ved å omforme Dobyčins hypotaktiske partisippkonstruksjon til to

sidestilte setningsledd. Det kan man sikkert forsvare (om enn diskutere) i en publisert oversettelse, men i avhandlingskonteksten hadde det vært interessant å se en analyse av ytringsinnledningenes mange levende og detaljrike former, som etter min oppfatning ofte høyner *intensiteten og nærværet i situasjonen*, kategorier som Andersson ellers er opptatt av i sin tolkning.

En annen risiko ved Andersons lesemåte er faren for subjektive tolkninger. Vektlegges én detalj, faller noen andre bort, og selv om argumentasjonen gjennomgående er god og lesningen ikke tendensiøs i seg selv, kan den vanskelig etterprøves. Analysen er imidlertid alt annet enn bombastisk. Ord som «tycks», «möjligen», «troligen», «liksom» og «kanske» er høyfrekvente i boken, og leseren inviteres hele veien til å ta del i Anderssons granskende blikk på fortellingene.

Slik blir metoden og den implisitte kritikk som ligger i den en viktig del av avhandlingens resultat, med et anvendelsespotensiale langt utover det konkrete materialet for Anderssons undersøkelse.

Hans Andersson skal berømmes for å ha løftet frem Dobyčins fascinerende og gåtefulle tekster i denne gedigne avhandlingen. Det ligger et stort og høyt kvalifisert arbeid bak lesningene og analysen, og avhandlingen er et vesentlig bidrag til å belyse en svært sentral side ved Dobyčins forfatterskap.